

Tarina toisinajattelun turhuudesta

KANSALLINEN JUHLADOKUMENTTI
HALLINNAN TEKSTINÄ

*”Isänmaallinen rintama on saatava pitäväksi.
Suomalaisten pitää uskoa ja nähdä, että asiat on meillä hoidettu hyvin.
Jokainen harhaanjohdettu suomalainen, joka vahvistaa ulkomaalaisten luulot
ja ennakkoluulot, tulee tahtomattaan toimineeksi vihollisen agenttina.”*

Lasse Lehtinen
Pirkka 28.2.1997

Lasse Lehtisen vaatimus kansallisesta yksimielisyydestä tuntui monesta länsimaiseen sananvapauskäsitykseen tottuneesta oudolta. Viimeistään EU-jäsenyyden myötähan Suomen piti siirtyä vapaaksi länsimaaksi liberalismin ja sananvapauden parhaiden perinteiden mukaisesti. Kriittisen kansalaisuuden kieltäminen tuntuu

Artikkeli käsittelee kansallisen tarinan elementtejä analysoimalla vuonna 1967 Yleisradiossa tuotetun itsenäisyyden juhladokumentin dramaturgista rakennetta. Kansallisen sankaruuden kenttinä erottuvat sota, urheilu ja talous. Kansallisesti ristiriitaiset ratkaisut peitetään realismin retorikalla. Kansa määrittäyty tunteikkaaksi massaksi, jota realistiset johtajat ohjaavat. Suurimmaksi kansalliseksi uhaksi nousee sisäinen erimielisyys ja ”idealismi”. Näin dokumentin dramaturgia näyttää palvelevan kansallisen hallinnan tavoitteita luodessaan dokumentaarisuuteen nojaavan tarinan, joka pyrkii yhdenmukaistamaan kansakunnan yhdeksi hallittavaksi yksiköksi.

reippaalta, varsinkin kun tietää, että kirjoittaja on äskettäin ollut tekemässä maahan presidentin ja saanut sen jälkeen valtioneuvoston päätöksellä merkittävän siivun suomalaista sananvapautta.

Yritänkin hakea Lehtisen puheen taustaa sukupolveani aikaisemmasta Suomesta. Kansallisen edun tai hätätilan kuuluttaminen on ollut kansallisen eliitin tapa ajaa poliittisia linjanvetoja asioissa, jotka ovat kiistanalaisia ja poliittisen taistelun kohteena. Sama puhe tuntuu elävän vielä voimakkaana 90-luvulla. Paitsi

metsäkiistoissa, joista Lehtinen kirjoittaa, ”yhteisen” kansallisen edun puhe on ollut suosittua viime aikoina esimerkiksi EMU-keskustelussa: kansainvälistä rahaliittoa puolustetaan kansallisen edun nimissä. Sama kansallinen retoriikka sukelsi esiin myös silloin, kun neljännessä valtakunnallisesta televisiokanavasta tehtiin päätös. Yht’äkkiä Suomessa puhuttiin pitkästä ajasta kansallisesta kulttuurista. Kanavaa ei saanut päästää ”vieraan” pääoman käsiin ja päätös tehtiin tämän puheen suojissa.

Tarkastelen seuraavassa, mistä arvoista ja sisällöistä tämä ”meidän” kaikkien ”yhteinen” suomalaisuuden tarina rakennetaan. Millä kerronnan keinoilla erimieliset yksilöt ja ryhmät kootaan isänmaalliseen rintamaan, josta lipsuminen on moraalisesti tuomittavaa?

Analyysin kohde on dokumentti Suomi 50 vuotta, joka näyttää kuudessa tunnissa Suomen ja suomalaisuuden historian. Yleisradio tuotti ohjelman 1967, jolloin isänmaa vietti viisikymmenvuotispäiviään. Käsittelem dokumenttia tekstinä,

jossa pyritään rakentamaan sisäisesti ristiriitaiselle kansakunnalle yhteinen yhdistävä tarina. Itse kukin voi arvioida katsolessaan 80-vuotisen Suomen julkista elämää, onko tarina muuttunut kolmessakymmenessä vuodessa.

Dokumentissa on mielenkiintoista myös kerronnan muoto. Se ei ole rituaalinen juhlaohjelma, vaan arkistomateriaaliin ja haastatteluihin nojaava dokumentti. Ohjelma näyttää ottavan esiin suomalaisuuden kipeimmät kysymykset. Se pyrkii esittämään niistä puolueettoman ja totuudenmukaisen kuvan silminnäköijöiden, paikalla olleiden todistajien ja kertojan äänen voimalla. Analysoinkin samalla faktan dramaturgiaa, eli miten dokumentaarisella muodolla kerrotaan tunteita herättävä ja arvoja välittävä ”tosi tarina”.

Modernin suomalaisuus

Suomalainen yhteiskunta modernisoitui yhdessä television kanssa (Heiskanen 1980, Helsti 1988). Suuri osa kansasta vaihtoi perinteisen maaseutuyhteisön kaupunkimaiseen ympäristöön, jossa ainakin alkuvaiheessa asuttiin nopeasti rakennetuissa lähiöissä vailla tiivistä sosiaalista verkostoa. Tässä prosessissa televisio on ollut keskeinen kansallisen kulttuurin välittäjä ja tuottaja tunkeutuessaan lähes kaikkien ulottuville ja katsottavaksi. Televisio on luonut myyttejä ja kertonut yhteisöllisiä tarinoita voimakkaasti modernisoituvassa ja muuttuvassa yhteiskunnassa. Samalla televisio joutui käsittelemään eri puolilta yhteiskuntaa tulevia ristipaineita ja tulkintoja kansallisesta identiteetistä ja edusta.

Joukkoviestinnän tutkimuksessa on käsitelty kansallisia kulttuureita ja niiden elinvoimaa joukkoviestinnän tuotannossa. Kulttuurisen imperialismin teeman alla on huolehdittu eri maissa kotimaisen tuotannon kohtalosta ja pelätty lähinnä amerikkalaista ohjelmatuotantoa (Schlesinger 1991). Toisaalta sisältötutkimuksissa on pyritty kuvailemaan joukkoviestinnän sisällöistä heijastuvaa kansallista kuvaa tai kulttuuria (Levo-Henriksson 1994). Näitä tutkimuksia on nähdäkseni ohjannut varsin kyseenalaistamaton oletus yhtenäisestä kansallisesta kulttuurista, jota täytyy puolustaa, tai joka heijastuu joukkoviestinnän sisällöissä.

Lisäksi monissa tutkimuksissa on päädytty tarkastelemaan joukkoviestinnän vaikutusta kansalliseen identiteettiin. Tässäkin yhteydessä on törmätty ongelmiin identiteetti-käsitteen vuoksi (Heidt 1987, Morley 1992, Schlesinger 1991, 139-151). On pohdittu, mikä on kansallinen identiteetti ja mistä se voidaan mitata, onko se yksilön identiteetti vai kollektiivinen ilmiö? Entä miten se suhtautuu etniseen ja kulttuuriseen identiteettiin? (Handler 1994, Kivikuru 1995).

Tässä yhteydessä pyrin kiertämään joitakin aikaisemman tutkimuksen ongelmia. Kansakunta ymmärretään historiallisesti ja sosiaalisesti konstruoituneena,

kuten Gellner (1983, 1987), Hobsbawm (1992) ja Andersson (1991) ovat esittäneet, ja samalla kansallisen kulttuurin määrittely nähdään bourdieulaisittain (Bourdieu 1991) eri intressiryhmien kilpailun ja neuvottelun kohteena. Analyysin pohjana on ajatus, jonka mukaan *kansakunta ja kansallisuus on jatkuvasti neuvottelun alla oleva kulttuurinen ja sosiaalinen prosessi*. Mediat toimivat julkisena foorumina, jossa määrittelyistä taistellaan ja keskustellaan.

Zygmund Bauman (1996) summaa monia kriittisiä ääniä kirjoittaessaan, että nationalismi oli oikeastaan eliittien liitto kansalaisia vastaan, tapa pitää kansalaiset kurissa ja hallinnassa. Monet tutkijat ovat valmiita yhdistämään tähän liittoon myös modernit kansallisesti jäsenyneet mediat (Traber 1995). Tästä näkökulmasta kansallisvaltion, samoin kuin siihen liittyvän kertomuksen ja julkisuuden hajoamista, on helppo tarkastella helpotuksena, monimuotoisuuden ja moniäänisyyden tilaisuutena.

Toisaalta keskustelijoita huolestuttaa yhteisöllisyyden katoaminen. Yhdysvalloissa on pohdittu kansalaisjournalismikeskustelun yhteydessä, mitä merkitsee julkisen elämän ja yhteisöllisten siteiden rapautuminen (Rosen 1996). Television kohdalla arvuutellaan suuren, sisällöltään ja organisaatioltaan kansallisesti hahmottuneen television kohtaloa. Televisio leimautui syntyessään kansalliseksi mediaksi ja on nähty kansallisen kulttuurin kannalta keskeisenä areenana varsinkin Euroopassa (Collins 1990, 199–200, Schlesinger 1991, 139–151). Julkiset yleisradioyhtiöt toimivat usein kansallisessa kehityksessä ja ovat, kuten Suomessa, kansallisen parlamentaarisen valvonnan alaisia.

Mielenkiintoinen kysymys onkin, miten televisio muuttuu, ja pystyykö se vielä saamaan ihmisistä kiinni. Alfred North Whiteheadin jylhin sanoin yhteisö, joka ei pysty yhdistämään symboliensa kunnioittamista niiden muuttamisen vapauteen, hajoaa lopulta "anarkiaan tai hyödyttömiin varjoihin tukahtuvan elämän hitaaseen näivettymiseen" (Schwartz 1990, 82). Nämä varjot selkäni takana on mielenkiintoista tarkastella, mitä suomalaisuudesta ja meistä kertoville tarinoille ja myyteille tapahtuu. Miten muuttuvat suomalaisuuteen liittyvät television tarinat ja millaisia yhteisöllisiä yhteenkuulumisen tunteita ne pyrkivät tuottamaan.

Hallinnan dramaturgia

Modernissa ja erityisesti myöhäismodernissa yhteiskunnassa, kuten Ulf Hannertz (1992) painottaa, yksilön yhteisöllinen kokemus jäsenyy verkostomaisissa yhteyksissä, joita hänellä on ympäristönsä. Konkreettisen yhdessäolon sijasta keskeiseksi nousee periaate tai käsitemaailma, joka kokoa yhteisön ihmisten mielissä. Mediat konstruoivat sosiaalista maailmaa ja auttavat meitä määrittelemään, hahmottamaan, tulkitsemaan ja käyttämään tilaa ja aikaa. Voidaan ajatella, että näissä mediat muodostavat modernin yhteiskunnan keskeisen yhteisöllisen kohtauspinnan. Tällä pinnalla liikkuvat yhteisölliset kertomukset, narraatiot ja käsitteet, jotka pyrkivät puhumaan koko yhteisön nimissä tai pyrkivät luonnehtimaan yhteisöä, sen historiaa ja tulevaisuutta. Esimerkiksi uutiset näyttävät perinteisen tarinan kerronnan jatkeena, rituaalisina ja yhteisöllisinä toimintoina, jolloin ne eivät tarjoa niinkään tietoa, vaan yhteisesti jaetun yhteisöllisen kokemuksen (Bird & Dardenne 1988).

Fisken ja Hartleyn (1987) mukaan televisio toimii sosiaalisena rituaalina, jonka tehtävänä on luoda kulttuurista konsensusta, sopeuttaa yksilöt vallitsevaan arvojärjestelmään, juhlia kulttuurin menestyviä yksilöitä, pitää kulttuurin mytologia toimivana kytkemällä se arkielämään, paljastaa puutteet kulttuurin käsityksissä itsestään, vakuuttaa yleisö kulttuurin kyvystä taata heille arvoasema ja identiteetti, sekä lopuksi luoda yleisölle kaikin edellä mainituin keinoin tunne kulttuuriin kuulumisesta ja sen jäsenyydestä.

Tässä rituaalisessa toiminnassa keskeiseksi kokoavaksi voimaksi nousevat yhteisöä yhdistävät kertomukset, joihin yhteiskunnan jäsenet kokevat voivansa samastua. Kertominen on yhteisöä luova tapahtuma. Kerrontatapahtumassa muotoutuvat sekä yhteisön keskinäiset suhteet, että sen suhteet ympäristöönsä (Lyotard 1985, 36). Kertomuksia kerrotaan, Walter Fisherin (1987, 62-63) sanoin, jotta luotaisiin yhteisiä tapoja elää, intellektuaalisia ja henkisiä yhteisöjä, joissa syntyy yhteisymmärrys itse kunkin elämäntarinalle.

Toisaalta kertomukset valikoivat ja arvottavat todellisuutta ja voidaan nähdä myös pyrkimyksenä yhteisön hallintaan ja kontrolliin (Clegg 1993, Mumby 1993, Wilkins 1983). Yhteisöstä kertovat tarinat esittävät tulkintoja siitä, mikä on totta ja oleellista. Pyrkimys hallintaan onkin ennen kaikkea kamppailuna oikeudesta määritellä yhteistä todellisuutta. Sitä, joka on todellista, reaalista ja meille kaikille yhteistä (Alvesson 1996, 61-68), tässä tapauksessa yhteistä menneisyyttämme.

Lähestyn itsenäisyyden juhladokumenttia sen dramaturgian kautta. Dramaturgiallaan teksti pyrkii herättämään katsojassa tunteita, luomaan jännitteitä ja kysymyksiä, joiden katsoja tempautuu mukaan (Ödeen 1988). Homi K. Bhabba (1994, 145) huomauttaa, että vallan käyttö voi olla sekä poliittisesti tehokasta että psyykkisesti affektiivista. Dramaturgisesti rakennetut tunteet ohjaavat katsojan tiettyyn positioon ja liittävät eri toimijoihin ja ilmiöihin myönteisiä ja kielteisiä tunnelatauksia. Ymmärrän tunteen rakentamisen laajasti siten, että hyvinkin rationaalisilla tekniikoilla ja perusteluilla voidaan myös pyrkiä luomaan tunteita. Miller ja Rose (1989) antavat esimerkin Ranskan sodan jälkeisestä politiikasta, joka perustui tilastollisen infrastruktuurin vyöryttämiselle ja jota kutsuttiin yleisesti ”toivon ohjelmoinniksi”. Tilastoluvuilla pyrittiin siis luomaan myönteistä tunteita, sodan jälkeistä toivoa jälleenrakennukseen ja kasvuun.

Minua kiinnostaa, miten juhladokumentti voidaan ymmärtää tekstinä, joka pyrkii herättämään yhteisöllisiä yhteenkuulumisen tunteita. Millä tavoin dokumentti pyrkii luomaan yhteisöllisiä tunteita, sitoutumista ja yhteenkuulumutta ja mitkä ovat tarinan yhteydet yhteisön hallintaan.

Teksti, aukot ja selitykset

Juhlaohjelman keskeinen perusjännite luodaan Suomen elämän ja kuoleman välillä, siis onko Suomella mahdollisuus rakentaa oma itsenäinen ja kypsä yksikkö, vai tuhoutuuko se. Dramaattisessa kerronnassa luonne tulee ilmi toiminnan, ei niinkään sanojen ja luonnehdintojen kautta. Henkilön luonne paljastuukin vähitellen ja näkyy draamassa parhaiten siinä, miten hän toimii ja reagoi ympäristöönsä (Rosma 1984). Tämä luonne konkretisoituu draamallisissa kohtauksissa, jossa jännitteitä edustavat konkreettiset voimat asettuvat vastakkain.

Pyrin seuraavassa hahmottamaan ohjelman dramaturgisen tekstianalyysin (Kantola 1997) avulla Suomen luonnetta. Olen jakanut ohjelmat 112 kohtaukseen, joiden mukaisesti Suomen tarina etenee. Näiden kohtausten avulla erottuu juonen kulku, jossa Suomi kamppailee itsensä itsenäiseksi. Keskityn tekstin analyysiin, mutta silloin kun kuva ja musiikki erityisesti luovat draamaa tai tehostavat sitä, olen ottanut huomioon myös niiden käyttöä. Olen jakanut draamassa esiintyvät voimat Suomen elämää tuottaviin ja toisaalta kuolemalla uhkaaviin. Näiden voimien kautta tarinaan hahmottuvat laajemmat teemat, jotka kantavat tarinassa erilaisia arvoja (Tigerstedt 1992).

Kun tulkittavana on vuoden 1967 teksti, tulkinta sivuaa tietenkin suomettumisen teemoja tiedotusvälineissä, joita ovat pohtineet esimerkiksi Salminen (1996), Salokangas (1996) ja Vihavainen (1991). Heidän tutkimustensa johtoteema on kuitenkin sensuuri, ulkopuolinen tai yleensä tiedostettu itsensensuuri. Otan hieman toisenlaisen näkökulman, jossa pyrin tarkastelemaan tekstin rakenteita

lähiluvun avulla ja sen avulla luomaan kuvaa siitä, miten ulkopolitiikan paineet ja uhat näkyvät teksteissä.

Jäljitän sanomisen rajoja tutkimalla tekstin aukkoja, ristiriitaisuuksia ja selityksiä. Aukko tekstiin tulee silloin, kun jokin asia jätetään käsittelemättä tai siitä kerrotaan vain yksi puoli. Ferro (1988) on esittänyt, että kerronnan ja kuvauksen aukot ja virheet johtavat ideologian eli puhettavan ja puhujan arvojen ja arvostusten jäljille (Hakosalo 1994, 36). Selitykset nousevat esiin silloin, kun jotakin tapahtumaa selitetään ja kommentoidaan runsaasti. Vilkkonen (1990, 85) huomauttaa, että tekstissä esiintyvät kommentit viestivät usein jostakin tärkeästä, josta on vaikea puhua. Samantyyppisesti Bourdeau (1989) huomauttaa, kuinka nimenomaan tärkeät diskursiiviset tapahtumat saavat usein ristiriitaisia tulkintoja.

Tarkennankin analyysin tekstin aukkoihin, kohtiin, jossa jokin yleisesti tiedossa olevan asia jätetään kertomatta, sekä toisaalta tekstissä esiintyviin selityksiin. Kun joku selittää, kommentoi tai tulkitsee tapahtumaa on oletettavaa, että tekstin takana tai tekstissä itsessään piilee ristiriita, joka saattaa olla liian vaikea käsiteltäväksi.

Päähenkilön luonteesta

Hahmotan tarinan päähenkilöä me-muotoisen puheen analyysillä (vrt. Möre 1996, Ridell 1995) sekä tarkastelemalla puhetta Suomen toiminnasta. Lisäksi tarkastelen kansa -sanana käyttöä tekstissä, koska kansa sulkee periaatteellisesti sisäänsä suomalaiset.

Puheessa me-sanalla konstruoidaan joukko, joka on tarinan itsestäänselvin yhteisö. Kun tarina kerrotaan meidän tarinanamme, kun *me* teemme jotakin, tai kun jokin on *meidän*, voidaan ymmärtää, että kyseessä on suomalaisuuden ydintoimija. Samalla teksti sisältää yleisöoletuksen, jonka mukaan yleisö on mukana me-määrittelyssä, ja hyväksyy tekstissä hahmottuvan me-sisällön.

Tärkein me-puheen alue on armeija ja sodankäynti. Sotalaitoksemme mainitaan 1800-luvulla, mutta varsinainen me-puheen ydin sijoittuu toiseen maailmansotaan. Turvallisuutemme on vaarassa ja sitä puolustavat *armeijamme, sotatarviketeollisuutemme, kiväärkantamme, sotilasjohtomme, suojajoukkomme, armeijamme johto ja meidän uusin puolustuslinjamme*. Sotaan liittyy myös työväen integrointi suomalaisuuteen me-sanalla. Sodan alla puhutaan kuinka *meidän* työväki ja *meidän* sosialidemokraattinen työväki lähtivät mukaan sodan henkeen. Suurmiehistä Mannerheim liitetään me-puheen piiriin. 1900-luvun puolella mainitaan *historiamme tuleva hahmo* Mannerheim ja 20-luvulla *me saimme oikeata leipää*, kun Mannerheim hankki viljaa Lontoosta käsin, se katsotaan myös merkiksi siitä, että *saksalaissuuntauksemme* aiheuttama ärtymys oli ohitettu.

Me-puhetta käytetään myös opetuksen antamiseen, lauseissa, joissa luonnehditaan sitä, mitä me olemme, tai miten meidän tulisi toimia. Näitä normatiivisia opetuksia vilahtelee tekstissä pitkin matkaa. Keskeinen teema on meidän pienuutemme: emme mahda mitään tosiasioille, emme voi saada hallitsijaa puolellemme, ja sen pohjalta *meidän* on tehtävä johtopäätöksiä. Toisaalta meidän on pyrittävä saavuttamaan kunnioitettu asema toisten silmissä: urheilun ansioista *me* olemme maailmankartalla. Me-teemalla päättyy kolmas ohjelma ja saavutetaan ohjelmasarjan puoliväli. Lapsuuden loppu kohdataan, kun muistelijan ääni kertoo.

Me olimme silloin vielä nuori ja kehittymätön valtio ja olimme kaikki vielä kokemattomia, meitä vaivasivat lastentaudit. Niistä me sitten hiljalleen parannuimme myöhemmin, mutta 20-luvulla ne vielä vaivasivat meitä hyvin pahasti. Emme vielä silloin olleet kypsyneitä parlamentaariseen hallintotapaan, me hoidimme demokratiaamme niin kuin lapset leikkivät vastuuta tuntematta.”

Me-teemaa käytetään siis kertomaan, kuinka pieniä ja lapsellisia olemme olleet. Meidän on kasvettava ja hyväksyttävä tosiasiat, sekä toisaalta pyrittävä vaikiinnuttamaan asemamme muiden silmissä. Puhuen pitäminen me-muodossa kertoo, että olemme myös itse sisäistäneet totuuden, sen kuinka lapsekkaita ja lastentautien vaivaamia olemme olleet. Ohjelman lopussa Kekkonen puhuu me-muodossa tulevaisuudesta uskoen, että *me* voimme luoda yhteisen kodin *meille kaikille*.

Kansa liikkeessä

Kansa-sanon käyttöä sävyttää tunneilmaisujen runsaus. Kansan *riemuksi* Aleksanteri II kutsuu valtiopäivät koolle, Turkin sota on Suomen kansalle *pyhä* sota, itsenäistymistä edeltävällä ajalla toivotaan että Soisalo-Soinisen *kauhea* murha avaa kansamme silmät, ensimmäisissä vaaleissa kellot kaikuivat kansan korvissa *luottamusta*, mutta myöhemmin noteerataan kansanjoukkojen *levottomuus* ensimmäisten vaalien yhteydessä, 1920-luvulla kansan *voima purkautuu* luovaan työhön, 1938 laajat kansalaispiirit *rientävät* valtion avuksi, Marskin kuolema sodan jälkeen on suuri kansallinen *surujuhla*.

Kansa liikkuu ja velloo edestakaisin tunteiden heittelemänä. Ajatuksellisesti kansa on lapsi, jota pitää varoa ja kontrolloida, etteivät sen tunteet ja intohimot ryöpsähdä yli laitojen. Näin käy itsenäistymisen aikoihin, jolloin ensimmäisten vaalien aikaan näkynyt *kansanjoukkojen levottomuus* johtaa vuoden 1917 tapahtumiin. Yksin ja ilman ohjausta kansa toimii vastuuttomasti kuten 1800-luvulla, jolloin *kansan omakielinen pääoma on hajalla*, ennen kuin Cygnaeus kerää ja kokoaa sen koululaitoksen alle.

Toisaalta kansa-käsitettä käytetään moraliteettina samaan tapaan kuin me-puhetta, kertomaan ja opettamaan, mitä kansan pitäisi tehdä tai tulisi olla. Adjektiivisesti käytetään ainoastaan ilmaisua *pieni kansa*, jolla vakuutetaan suomalaisia heidän toimintansa rajoituksista, pieni kansa ei voi toivoa liikaa. Ennen kaikkea kansalle kerrotaan sen rajoista ja sitä yritetään hillitä. Toivotaan, että kansa seisoi yksimielisenä. Kun se ei sitä tee, seuraa vuoden 1917 katastrofi. Talvisodassa *tää kansa oli aivan kuin yksi mies*, mikä puolestaan kuvataan itsenäisyyden ajan suurimmaksi huipentumaksi. Lopussa Paasikivi jo luottaa siihen, että Suomen kansassa on *siveellisiä voimia*, jotka turvaavat sen tulevaisuuden.

Me ja kansa sanojen avulla erottuva toimija on ohjelman ajan matkalla aikuisuuteen. Kansakunnan synty on yhtenäisyyden aikaa, lapsuutta, jolloin lapsi uinuu vielä kehossa eikä vielä ole tullut uhmaikään. Riitaisuudet alkavat jo 1800-luvun lopulla kansakunnan yrittäessä itsenäistyä. Muodollisesti onnistutaankin, mutta kansalaissota ja 20- ja 30-luvut päästävät irti murrosikäisen, joka ei sittenkään osaa hallita itseään. Kansalaissodan aikana ja sen jälkeen yhtenäinen toimija melkein häviää tekstistä. 20- ja 30-luvut ovat sisäisesti riitaisia aikoja, jolloin tekstissä puhutaan oikeastaan vain yhdestä Suomea yhdistävästä seikasta: idän suhteista ja Leninistä. Riitaisana aikana ei puhuta Suomesta tai meistä, vaan kansasta, joka näyttää viittaavan kansan eripuraisuuteen ja lapsellisuuteen. Kansa on lapsekas ja riitaisia tunteiden vallassa toimiva hallitsemista kaipaava joukko. Vasta suuren vaaran edessä se yhdistyy Suomeksi, todelliseksi aikuiseksi toimijaksi, joka kohoo valtioksi tai kansakunnaksi ja seisoo yhtenäisenä ja yksituumaisena, eikä lapsenomaisesti ja tunteikkaasti kuohahdellen. Ohjelman lopussa Suomi näyttäytyy sisäisesti vapaana ja riippumattomana aikuisena, joka hoitaa suhteitaan selkiintyneesti ja vakiintuneesti sekä realistisesti ottaen huomioon maan *maantieteellisen aseman ja historian opetukset*. Lisäksi oleellista on *yksimielisyys kansakunnan suurissa yhteisissä elinkysymyksissä*. Se ei enää sorru lapselliseen kiu-kutteluun, eikä uhmaa tosiasioita: maantiedettä ja menneisyyden opetuksia.

Kansan kaittijat

Tarinan keskeisiä toimijoita ovat suomalaiset suurmiehet. Tarinassa rakennetaan affektiivista draamaa suurmiesten ympärille. Heidän kuvansa ja patsaansa kulkevat nauhana läpi ohjelman. Tarina nostaa kansan yläpuolelle historian suuria isähahmoja, jotka kaitsevat kansaansa eteenpäin. Ensimmäisinä ovat 1800-luvulla kansakunnan henkisen pääoman synnyttäjät ja luoajat, jotka tiivistävät kansan hengen ja kättilöivät sen esiin.

Toinen suurmiesten joukko astuu esiin kaitsemaan ja ohjaamaan kansakuntaa sen itsenäistyttyään. Heidä ovat ennen kaikkea suuriksi voimahahmoiksi osoittautuneet presidentit, joista Svinhufvud, Kallio ja Mannerheim kohotetaan sankaripresidenteiksi. Neljäs ohjelma, joka alkaa viedä Suomea kohti maailmasotaa, alkaa kuvalla, jossa Mannerheim tulee ovesta ulos, ja saa kansanjoukolta kukkia. Ääni kertoo:

Suurmiesten tehtävänä ei ole päättää kansan puolesta, mutta he seuraavat kansan toimintaa ja puuttuvat siihen kriisin hetkellä, kun vallattomat lapset eksyvät liian kauas oikealta linjalta tai joutuvat sen vuoksi vaikeuksiin.

Oma merkityksenä on myös suurmiehen kuolemalla. Tarinassa suurmiehet toimivat ja kuolevat dramaattisesti. Kuollessaan heidät kanonisoidaan kulttuurin sydämeen, jonne he jäävät elämään kuolemansakin jälkeen muistuttaen kansaa sen pysyvistä, yli ajan ulottuvista arvoista.

Puhtaan sankaruuden kentät

Yhtenäisyyden kolme tärkeää aluetta ovat sota, urheilu ja talous. Niissä kaikissa suomalaiset ovat maailman parhaita. Suomalainen on maailman urhein sotilas, maailman paras juoksija ja maailman tunnollisin taloudenhoitaja. Kaikki nämä alueet irrotetaan politiikasta ja sisäisistä ristiriidoista vapaiksi puhtaan sankaruuden kentiksi. Suomi näyttäytyy niissä yhteisenä toimijana, joka muistuttaa perhettä. Tämä yhteinen perhe lähettää poikansa sotaan tai stadionille, josta he tuovat kunniaa ja mainetta koko perheelle. Taloudessa Suomi on ikäänkuin yksi ja yhtenäinen kotitalous, jonka tehtävänä on maksaa velkansa tunnollisesti ja elää varojensa mukaisesti.

Sota on tarinan keskeinen elementti, jolla luodaan yhteenkuuluvuuden tunteita sekä hyvässä että pahassa. Sotaan liittyy suuria tunteita, uhkaa ja dramatiikkaa, surua ja vaaroja, mutta toisaalta myös suurta riemua, juhlaa ja neuvokasta seikkailua. Turkin sota on ”pyhä sota”, johon suomalaiset rientävät riemumielin. Kun Krimin sota puhkeaa, ”joka paikassa näkyi ja tuntui, että tämä sota on Suomen kansalle pyhä sota, että on kunnia ottaa siihen osaa”.

Jääkärien matkustaminen Saksaan kuvataan ”seikkailuna”. Sotamuistelot dramatisoivat jääkärien matkaa ja tuovat tarinaan tunteita: kuulija eläytyy nuorten miesten seikkailuun ja vähältä piti -tilanteisiin. Kun jääkärit saapuvat Suomeen ja alkavat järjestäytyä vähitellen suojeluskunniksi, heidän toimintaansa muistellaan taas leppoisasti.

Toiseen maailmansotaan Suomi valmistautuu reippaana. 1938 romukeräyksenä ”laajat kansalaispiirit riensivät vapaaehtoisesti valtion avuksi”. Talvisotaa kehystää ihmeen sädekehä: ”Puhutaan talvisodan ihmeestä ja se ihme oli suomalainen sotilas”. Talvisodan päättyessä kuunnellaan radiosta juhlapuhe, jossa Suomen sotilaat saavat tunnuksen: ”He ovat käyttäytyneet, en sano kuin sankarit, se olisi liian jokapäiväistä kieltä, vaan niin kuin miehet”.

Sotaan liittyvät tarinan suuret tunteet, ihanteellisuus, toivo vapaudesta ja paremmasta maailmasta, sekä toisaalta syvä suru menetyksistä ja uhreista, jotka on

kuitenkin annettu kalliin ja tärkeän tavoitteen vuoksi. Sodan maailmassa suomalaiset näyttäytyvät periaatteellisina ja uljaina. Sota erotetaan politiikasta ja siitä tulee puhdasta ja selkeää taistelua isänmaasta. Sodan alkaessa Suomen urheutta korostetaan päättäväsyydellä olla luovuttamatta tuumaakaan maata vieraan haltuun. Suomalaisten sankaruus rakennetaan sodan alussa kohtauksella, jossa Japanin sotilasasiamies kutsuu suomalaisen valtuuskunnan luokseen ja toteaa kartat edessään, että Suomi kukistuu kahdessa viikossa. Suomalainen kenraali toteaa tähän, että Suomi ei anna periksi, koska "tämä on kunniakysymys, jos me annamme nyt periksi, me saamme jonkinlaisen alemmuuskompleksin sadoiksi vuosiksi". Sodassa Suomi ei häviä yhtäkään taistelua niin, että menettäisi sankaruuttaan. Viuhollisen ylivoimaisuutta kuvaillaan tarkasti. Viimeisessä perääntymisessä suomalainen sotilas ei taivu.

Urheilu on toinen tärkeä, koko kansakuntaa rakentava myönteinen voima. Olympialaiset käydään läpi ja suomalaisvoittajat mainitaan. Suurimpana saavutuksena pidetään Pariisin olympialaisia 1924, joissa "joukkueemme oli Amerikan jälkeen paras maailmassa". Kisojen suurena arvona pidetään sitä, että "itseluottamus ja kansallisen kehityksen tahto oli saavutettu kauniilla ja komealla tavalla: me olimme maailmankartalla".

Kolmantena sankaruuden kenttänä erottuu talous. Nälkävuodet ovat merkittävä käännekohta, jolloin suomalaiset erottautuvat luonnon tilasta ja ryhtyvät omin voimin rakentamaan maataan. Metsiä hakataan, metsä- ja metalliteollisuus aloittavat viennin ulkomaille, kaivosteollisuus syntyy ja rakentaminen vilkastuu. Ensimmäinen teollisuusnäyttely 1879 siteerataan "erästä ajan reportteria":

Myös keisari kävi sinä taikalinnassa, jossa Suomen nuori teollisuus saa näyttää onko se vielä nukkuvaa lumivalkoprinsessa vai onko se nykyaika, se mahtava herrättäjä, jo myös hänetkin saanut hereille.

Pikku hiljaa, 1920-luvulta eteenpäin, syntyy kaikkien yhteinen kansantalous. Vuoden 1929 talouspulaan vastataan valtion menoja pienentämällä, säästöillä. Sota-aikana juhlietaan, kun Suomi maksaa velkansa Amerikalle. Sodan jälkeen valtion talous "on saatettava nopeasti tasapainoon". Sen jälkeen juhlietaan kasvavaa ja kehittyvää taloutta. Talouden kasvu liittyy sotakorvausten maksamiseen, joka on yhteistä kansallista juhlaa, "valtakunnan lujuuskoe". Sen vauhdittamana alkaa teollisuustuotannon juhla: iloinen marssimusiikki vie eteenpäin kuvakavalkadia, jossa näkyy metallin kiiltoa, traktoritehdas, mittareita, mutterin kiristystä, laivan lastausta, puutavaraa, tulitikkuja, harjojen sitomista, perunan lajittelua, makkaraa ja konvehteja.

Ohjelman viimeisessä jaksossa Johannes Virolainen käy läpi huolellisesti siirtolaisten elinkeinotajakauman prosenttiluvuin ja heille luovutetut hehtaarimäärät suhteessa maan kokonaisviljelypinta-alaan. Hän myös puolustaa taloudellisin argumentein siirtolaisten sijoittamista maatalouteen. Siirtolaisten sijoittaminen kansantaloudellisena tuotannon panoksena, jota perustellaan kansantaloudellisesti tehokkaimman käytön kannalta. Virolainen viittaa jatkuvasti "meihin" ja "Suomeen". Ohjelman lopussa puhuu Pieksämäen kaupungin edustaja, joka kertoo, miksi Pieksämäki on pyrkinyt kaupungiksi. Kuntamuodon muutosta perustellaan sillä, että se "edistää kaupungin kehitystä".

Politiikka näyttää ohjelmasarjan lopussa muuttuvan rationaaliseksi talouden hoidoksi. Kansantaloutta kuvaavat luvut näyttävät maan yhtenäisenä yksikkönä ja kansantaloudesta puhutaan samoilla termeillä, joilla on totuttu puhumaan kotitaloudesta: kukkaron nyörit on pidettävä tiukalla ja velkaantumista vältettävä. Tästä alueesta konstruoidaan myös taloudellisen sankaruuden moraalinen alue, velka on veli otettaessa, mutta velipuoli maksettaessa.

Meidän naiset

Mielenkiintoinen ryhmä tarinan kulussa ovat naiset. Ensinnä siksi, että he eivät oikeastaan mahdu koko tarinaan. Naiseus otetaan haltuun dikotomialla: lumival-koneitsyenä, missinä tai muotinäytöksessä, tai miehisenä naisena haalarissa liuku-hinnan ääressä. He toimivat äänettöminä kuvakerronnan mehustajina muotinäytöksissä ja missikisoissa sekä sotien surevina leskinä ja äiteinä. Toisaalta he muodostavat oman maailmansa, joka puuhailee omassa osastossa varsinaisesti liittymättä päätarinaan. Ensinnä ovat naisasian suurnaiset Minna Canth, Lucina Hagman ja Alexandra Gripenberg, jotka suurmiesten tapaan luovat naisista valtiollisia kansalaisia äänioikeuden myötä. Naiset noteerataan tyydytyksellä, kun he astuvat ensimmäisen kerran kodista ulos ja ryhtyvät julkiseen toimintaan: opettajattariksi, postineideiksi ja yliopiston opiskelijoiksi. Näissä rooleissa naiset ovat ikään kuin pikkumiehiä omassa, tietenkin paljon pienemmän mittakaavan maailmassaan. Tähän teemaan palataan 60-luvulla, jolloin näytetään kuvia naisista tehtaissa liukuhinnan ja koneiden äärellä. Varsinaiseen suureen tarinaan, Suomen kasvuun ja kehityksen, naiset sen sijaan eivät osallistu aktiivisina toimijoina. Haastateltavista kaksi on naisia: Martta Salmela-Järvelä ja Hertta Kuusinen. He kommentoivat tapahtumia poliitikkoina ja muistelevat enimmäkseen miesten, aatetovereidensa tai isänsä tekoja ja hahmoja.

Selvää on myös toisaalta se, että miesten maailma rajautuu täysin julkiseen toimintaan. Merkittävää on vain se, mitä tapahtuu julkisesti ja julkisuudessa valtiollisten parrasvalojen loisteessa. Miehillä ei ole yksityiselämää tai privaattia, paitsi ohikiitävästi kun se liitetään naiseen: miehensä menettäneeseen leskeen tai poikaansa itkevään äitiin. Tavallaan miesten privaattikin on julkista, he ovat "Suomen poikia" ja sitoutuvat siten perhesiteillä kansalliseen ennemmin kuin omaan yksityiseen perheeseensä.

Uhka ja unohtaminen

Draamassa sankari tapaa erilaisia esteitä ja uhkia, jotka estävät tai vaikeuttavat hänen tavoitteensa saavuttamista. Suomen tarinan uhkia ovat kaikki toimijat tai ilmiöt, jotka jollakin tapaa uhkaavat kansan olemassaoloa tai hajottavat sitä. Ulkoiset uhat tulevat "meistä" riippumatta ulkopuoleltamme, sisäiset uhat sen sijaan nousevat sisältämme ja keskuudestamme.

Ulkoiset uhat ovat poliittisia tai taloudellisia. Ensimmäinen koetus ovat nälkävuodet, jotka tappavat kolmanneksen väestöstä. Tarinan mukaan talouden lama on suurempi syyllinen sotaan kuin politiikka, sillä poliittisista uhista Suomelle ei erotu selkeää ulkoista vihollista. Alun perin suomalaiset ovat keisarin uskollisimpia ja kuuliaisimpia alamaisia. Suomen itsenäisyys syntyy yhteistyössä uusien hallitsijoiden, Leninin ja bolševikkien kanssa.

Neuvostoliittoa pyritään ymmärtämään. Kun toinen maailmansota lähestyy, sille etsitään syyt muualta kuin itänaapurista. Hitlerin noustessa valtaan ja New Yorkista lähteneen talouspulan levitessä Eurooppaan Suomi ajautuu virheellisesti lähelle länsimaita ja suhde Neuvostoliittoon kärjistyy. Erikseen mainitaan "koko 30-luvun omaa yksityistä sotaansa Neuvostoliittoa vastaan käyvät" Karjalan kannaksen kalastajat. Lisäksi ymmärretään Neuvostoliiton turvallisuusintressiä; Pietarin suojelemista ja Suomen merkitystä turvamuurina. Tilanne johtuu suomalaisen epäuskollisuudesta, he eksyvät, ja ymmärrettävästi Neuvostoliitto huolestuu ja hyökkää Suomeen. Mainilan laukauksiin liitetään epiteetti "niin sanotut".

Tarinan kulussa erottuvat ulkoisten uhkien lisäksi maan ja kansan sisältä nousevat sisäiset uhat. Ne asemoituvat tarinaan kielteisinä voimina, jotka vievät maata arveluttavaan suuntaan, aiheuttavat ongelmia, ja estävät tai vaikeuttavat kan-

san kasvua itsenäiseksi ja yhtenäiseksi aikuiseksi. Yhtenäisyyden ja turvallisuuden sisäisinä vastavoimina näkyvät erimielisyys, päätöksenteon heikkous, idealismi ja kiihkokansallisuus.

Maan itsenäisyyden suurin uhka ovat maan sisäiset erimielisyydet, se, että jokin ryhmä irtoaa yhteydestä, ja on eri mieltä kuin muut. Maan kannalta kielteiset tapahtumat selitetään aina johtuvaksi siitä, että jokin pieni yltiöpäinen joukko irtoaa muista, olipa sitten kyse perustuslaillisista idealisteista, Bobrikovin ja Soisalon-Soinisen murhanneista aktivisteista, lapualaisia isäntiä ärsyttäneistä punapaitaisista nuorista. Ainoan poikkeuksen aktiivisesta kansalaistoiminnasta, joka hyväksytään positiivisessa sävyssä, ovat jääkärit, joiden seikkailuja kuvataan dramatisoiduilla muisteloilla ja myönteisesti. Tarinan tärkein uhka on erimielisyys, suomalaisten tulee olla yhdellä linjalla ja siitä poikkeamista on selitettävä. Ulkopuolinen uhka, josta ei voida puhua näyttää aiheuttavan toisen uhan: sisäisen. Kun ulkoisesta uhasta on vaiettava, ryhdytään siivoamaan ja järjestämään sisäisiä uhkia: erimielisyyttä ja erilaisuutta.

Kansallisesta yhteydestä erottuvia joukkoja peilataan järjen, maltin ja realismin peileihin. Turvallisuuden kanssa osin ristiriitaisena arvona esitetään vapaus, joka on vaarallinen muuttuessaan idealismiksi ja irrotessaan tosiasioista. Näin käy punaisten vapaushaaveille, jotka pääsevät karkaamaan turvallisen ja järkevän tuolle puolen, ja johtavat "hivittävään erehdykseen": aseiden nostamiseen oman maan kansalaisia vastaan, valkoisia vastaan, jotka taistelevat "vapauttaakseen maan venäläisistä joukoista". Kansalaissodasta tulee kypsymättömien äärimmäisyyshimien erehdys. Tarinassa kansa ei hajoa kahtia, vaan sen tekee demokraattisesti heikko työväenliike, joka ei pysty kokoamaan rivejensä. Näin kipeä jako valkoiseen ja punaiseen Suomeen välitetään, ja se siirretään työväenliikkeen sisäiseksi organisoitumisongelmaksi ja kasvukivuiksi, jossa tehdään selvä ero työväenliikkeen ja äärivasemmiston välille.

Dokumentti antaa opetuksen

Tarinan, ainakin opettavaisen tarinan, juoneen sisältyy usein moraliteetti: tarinan sisään rakennettu ajatus siitä mikä on oikeaa ja väärää, käsitys hyvän ja pahan suhteista. Myös muistaminen on sidoksissa oikeudenmukaisuuteen ja unohtaminen epäoikeudenmukaisuuteen (Vähämäki 1996, 53). Muistamisen kautta luodaan moraliteettia, arvioidaan oikeaa ja väärää, muistetaan, missä tehtiin oikein, ja missä väärin.

Tämän tarinan erikoispainotuksena lienee vaikeus ulkoisen vihollisen määrittämisessä. Ulkoisen uhan määrittäminen on usein yhteisöllisten tarinoiden keskeinen rakenne, jonka avulla yhteisö voi peilata itseään suoraan suhteessa ulkomaailmaansa. Se voi näyttäytyä erilaisuutena tai omaleimaisuutena, mutta myös stereotyyppisenä uhkakuvana. Suomalaisuuden tarinasta puuttuu selkeä ulkoinen vihollinen. Sen sijaan tarinassa näkyy ulkopuolinen voima, jonka vaikutusta on kuvattu myös peiton käsitteellä (Jalonen 1996, 76). Jokin ulkopuolinen uhka vaikuttaa niin tekstiin, että osa asioista peitetään ja piilotetaan, koska niiden käsitteleminen olisi liian vaarallista ja hankalaa yhteisön tarinan eheyden kannalta. Tämä johtaa kiertelevään puhetapaan julkisuudessa (Jalonen 1995, 7 6, Nokkala 1995, 140-141).

Tarina voidaan tulkita, niin, että kiertelevä Venäjää ja Neuvostoliittoa koskeva puhe on merkki tekstin ylle ulottuvasta peitosta. Vaikka kansakunta on uhatuna ja taistelee elämän puolesta, tarinassa ei erotu selkeää ulkopuolista vihollista. Peitto näyttää johtavan siihen, että koska taistelun syytä tai vihollista ei voida löytää maan rajojen ulkopuolelta, se on haettava sisäpuolelta. Tässä tapauksessa pääasialliseksi uhaksi nouse sisäpoliittinen erimielisyys. Keskeinen tavoite, niin

kuin yleensä nationalistisessa puheessa, on sisäinen yhtenäisyys, mutta Suomen tarinassa se korostuu erityisen voimakkaasti.

Peitto näkyy myös tekstin tyylilajissa: realismissa, jossa tehdyt ristiriitaisuuksia sisältäneet ratkaisut perustellaan ainoina mahdollisina "tosiasioilla" ja vaihtoehdottomuudella. Ohjelman tarina on tarina Suomen ja suomalaisten kasvusta realismiin ja tosiasioiden tunnustamiseen, lapsekas mieli unelmoi tai elättelee idealismia, kypsä ihminen ymmärtää realiteetit. Realismissa on kaksi teemaa: ohjelma alkaa ulkopoliittisella realismilla, joka vähitellen muuttuu taloudelliseksi realismiksi. Ulkopoliittisen realismin tarina kertoo kuinka suurvalta Venäjän on geopoliittisista syistä välttämätön hallita Suomea, Suomesta on tultava Pietarin ja koko keisarikunnan luoteinen turvamuuri. Suomi on keisarin tunnuksen alla ja armoilla, ja etunsa vuoksi sen on katkaistava siteensä Ruotsiin ja lähennyttävä Venäjään. Kerronnassa Suomi joutuu toimimaan pakon edessä ja muiden ehdoilla, mutta sille pyritään hakemaan moraalinen oikeutus ja perustelu.

Tapahtuneen ristiriitaisuus ja vaihtoehtoiset toimintatavat häivytetään tulkitsemalla tapahtunut rationaaliseen harkintaan perustuneeksi valinnaksi, jolle ei ollut vaihtoehtoja. Näin järkeistetään ja faktualisoidaan politiikan ristiriitaiset valinnat, ja samalla unohdetaan vaihtoehdot ja niistä käyty keskustelu. Ohjelman alkupuolella Kekkonen sanat tiivistävät ulkopoliittisen realismin:

Sille seikalle, että tämä suurvalta on naapurimaamme emme mahda mitään. Tästä tosiasiasta lähtien meidän on tehtävä johtopäätöksiä.

Sanat ratkaisevat ristiriidan suhteessa itänaapuriin. Ristiriitaa ei ole, koska suhde on tosiasia. Samaten Suomen ja Saksan yhteistyötä jääkärien kouluttamisessa perustellaan näin:

Näin alkanut suomalais-saksalainen yhteistyö perustui siihen tosiasiaan, että Suomella ja Saksalla oli yhteinen vihollinen. 1941-1944 yhdisti samankaltainen suhde nämä maat, tunnepohjaisilla tekijöillä ei ollut määräävää merkitystä.

Teksti selittää politiikan tosiasioihin nojaavaksi, muuta mahdollisuutta ei ole. Samalla vedetään opetus kolme vuosikymmentä eteenpäin ongelmallisen asian käsittelyyn. Silloinkin ajaututtiin päätarinan kannalta ongelmalliseen Saksan suhteeseen tosiasioiden pohjalta, koska ei ollut vaihtoehtoa.

Ohjelman loppupuolella ulkopolitiikan realismi vaihtuu talouspolitiikan realismiksi. Kun Johannes Virolainen kertoo ohjelmasarjan lopussa siirtolaisten asuttamisesta, hän on jo siirtynyt numeroin luotujen tosiasioiden maailmaan. Hän ei puhu esimerkiksi eettisin perusteluin siirtolaisten oikeudesta elantoon tai suomalaisten yhteishengestä tai solidaarisuudesta. Suomen valtio on muuttunut kansantaloudeksi, joka kaipaa rationaalista panosten allokoointia eri sektoreilla. Virolainen perustelee siirtolaispolitiikan maan omistukseen ja elinkeinojakaumaan liittyvillä luvuilla, tosiasioilla, jotka väijäämättä näyttävät, että valittu politiikka oli ainoa järkevä tie. Realismin vastapainona tunteellisuus ja sen myötä idealismi koetaan vahingollisiksi ja vaarallisiksi. Sisäisistä uhista ensimmäisenä nousevat esiin vaaralliset perustuslailliset, jotka "ajavat Suomen venäläisten silmissä krooniseen kapinatilaan". Heidän toimintaansa nimitetään "idealismiksi, joka ei tukeutunut ajan tapahtumiin."

Tarinoiden tutkimuksen näkökulmasta realismi on vain yksi "mielipide siitä mikä on asioiden oikea merkitys" (Tonkin 1990). Vallan käytön ja hallinnan näkökulmasta realismi näyttäytyy tehokkaana yhteisöllisen kontrollin ja hallinnan keinona, jonka avulla kansalaisia hiljennetään ja pidetään kurissa. Se näyttää luonnolliselta ja naturalisoi asiat, koska se on persoonaatonta, ei kenenkään persoonan ja mielipiteisiin vaan puhtaaseen todellisuuteen ja sen tosiasioihin nojaavaa. Realismin puhe näyttäytyy yhteisöllinen kurinpidon puheen strategiana, joka voidaan yhdistää esimerkiksi yhteisössä käytävään kamppailuun "terveestä järjestä"

(Grossberg 1995, 29). Samalla se kuitenkin valikoi tietyt tapahtumat ja asettaa ne järjestykseen, jonka avulla se luo moraalisen järjestyksen, käsityksen siitä, miten asioiden pitäisi olla.

Voidaan ajatella, että realismi otetaan käyttöön silloin, kun ilmestyy ongelma, jota ei voida ratkaista yhteisössä yhteisesti moraalisesti hyväksyttävällä tavalla. Realismilla ongelma pyritään muuttamaan tosiasiaksi, jota vastaan ei voi taistella. Samalla pyritään unohtamaan muut tulkinnat tai näkemykset. Näin teksteissä esiintyvät "tosiasiat" ovatkin useimmiten Ferron (1988) tarkoittamassa mielessä kertomuksen aukkoja, ikkunoita tekstin takana olevaan ristiriitaan, jota ei ole voitu sanoa ääneen. Valta tai pyrkimys valtaan astuu näkyviin, kun teksti muuttuu realismiksi ja vetoaa tosiasioihin.

Marsha Witten (1993) puhuu kuuliaisuuden kulttuurista. Yhteisölliset tarinat kertovat usein toisinajattelun ja poikkeavuuden turhuudesta. Tyypillinen yhteisöllinen tarina kertoo kuinka joku yhteisön jäsen tunnisti jonkin epäkohdan ja pyrki muuttamaan sitä ja kuinka hän epäonnistui. Tarinan realistisella opetuksella luodaan yhteisöllistä kulttuuria, jossa poikkeaminen, kapinointi tai erimielisyys ovat turhia, koska ne ovat aina ennenkin olleet turhia. Tämä on itsenäisyyden juhlaohjelman keskeinen viesti: poikkeaminen yksituumaisesta ja rationaalisesta valtiokansalaisuudesta johtaa tuhoon paitsi asianomaisen itsensä, myös koko kansakunnan.

Vaeltavat tarinat

Usein väitetään, että myöhäismodernissa suuret yhteiset kertomukset katoavat. Merkittävät tarinat kuten kansallisuus, sota, kehitys ja edistys huojuvat. Käsikirjoittajien ja tuottajien päänaivaksi on tullut löytää kulttuurisia konteksteja, joihin suuri yleisö voi samaistua, dramaturgit valittavat, että suuri tragedia on kuollut. Nykymaailmassa, joka rakentuu yhä enemmän ironialle ja affektiivisille kontekstistaan irrotetuille tarinoille, on vaikea löytää teemaa, jota kaikki pitäisivät tragediana. Modernit näytelmät kuvaavat yhteiskunnan marginaaleja, eikä vallan keskuksista enää löydy kokoavaa ideaalia, jonka varaan draama voitaisiin uskotavasti virittää. Lawrence Grossbergin (1995, 157) mielestä näyttää siltä, että nykyisissä ideologisissa rakenteissa ollaan kyvyttömiä saamaan otetta tietyistä affektiivisistä kokemuksista.

Suhtaudun tähän suureen kertomukseen suurten tarinoiden kuolemasta varovasti. Kullakin ajalla on taipumus kuvata oma aikansa suurena käännekohtana, lopun aikana, jolloin kaikki päättyy tai vähintäänkin muuttuu. Voi olla, että olemme kadottaneet yhteiset kertomukset, mutta on myös mahdollista, että ne ovat vain muuttaneet muotoansa, tai niiden tilalle ovat tulleet kertomukset, joita emme vielä tunnista kertomuksiksi.

Historia tulkitaan ja siirretään seuraavalle sukupolvelle erilaisin legitimoivoin keinoin. Kokemukset sedimentoituvat (Berger & Luckman 1971, 80-89). Muistellessa ne jähmettyvät yksittäisiksi muistoiksi, jotka irtoavat varsinaisista kokijoistaan ja kohoavat nimettömiksi yleisiksi muistoiksi. Syntyy yleistyneitä käsitteitä, kokemuksia ja sisältöjä, jotka yhteisö on nostanut yläpuolelleen, ja joita se käsittelee objektiivisina, yleisinä totuuksina.

Mircea Eliade (1949/1992, 42) väittää, että yhteisöllinen muisti on antihistoriallista. Hän puhuu syklistä muistista, jossa tarinan tapahtumat asemoidaan kategorioihin, hyväksi ja pahaksi, ja henkilöt muuttuvat arkkityypeiksi, sankariksi tai historiaan häviäviksi epäonnistujiksi. Tarinaan kuuluu myös myyttisten ennakkotapausten logiikka (emt. 34) eli aikaisempien tapahtumien konstruointi historian opetuksiksi nykypäivälle.

Kun tarkastellaan muistamista tekstissä, näyttää siltä, että Eliaden (1949/1992,

34-33) tarkoittamassa mielessä tarkasteltavana oleva juhlaohjelma toimii syklisen ja rituaalisen muistin tavoin. Dokumentissa klassinen myyteissä esiintyvä yksilön sankaritarina yhdistyy teollistuvan ja rationalisoituvan modernin kehitysksoon. Kasvu aikuiseksi ja kypsäksi yhdistetään teollistumiseen ja rationalisoitumiseen, jotka tulevat merkitsemään kypsyyttä, voimaa ja järkevyyttä. Aika katoaa absoluuttisesti ja lineaarisesti etenevänä käsitteenä, ja tarinaan syntyy Suomi, jossa kohtaavat samalla hetkellä ja samoissa rakenteissa menneet, nykyhetki ja tuleva.

Koska itsenäisyyden 80-vuotisjuhlat lähestyvät, juhlaohjelmia katsoessa itse kukin voi tarkastella, mitä muotoja kansallinen kertomus saa 1990-luvulla. Säilyvätkö sankaruuden kentät, otetaanko realismi käyttöön silloin, kun jokin menee pieleen ja pysykö kansa opastettavan lapsen osassa.

Esimerkiksi Presidentti Ahtisaaren puhe itsenäisyyden 80-vuosijuhlaluennossa Helsingin yliopistolla nosti kansallisen keskeiseksi sisällöksi tietotekniikan. Tietotekniikalla onkin hyvät edellytykset nousta keskeiseksi kansallisen tarinan elementiksi kännykkätiheydestä kansalliseen töpselitaiteeseen. Se ei jaa kansaa kah-tia, vaan on sodan, kansantalouden ja urheilun rinnalla puhtaan sankaruuden kenttä, jossa ei tehdä poliittisia valintoja, vaan suuria keksintöjä, tunkeudutaan maailmankartalle ja ollaan kehityksen kärjessä. Sodan ovat muuttuneet sotkuisiksi, talous ei enää kasvata kaikkien vaurautta, urheilussa pinttyneinkin penkkiurheilija alkaa haistaa rahan käryn. Yhtenä viimeisistä asioista tekniikalla näyttää vielä olevan jäljellä se mitä kansallinen projekti tarvitsee: selvä suunta, *vorwärts*..

Realismi ja ajatus lapsekkaasta kansasta pulpahti pintaan hauskaasti kun Suomen kultaan tähdännyt jääkiekkjoukkue putosi kotikisoissa mitalitaistosta. Maansurun hetkellä Helsingin Sanomien kommentaattori Juhani Syvänen antoi tulkinnan tapahtuneesta: "Paras kuitenkin tunnustaa tosiasiat. Suomi ei ollut kypsä pelaamaan kotikisoissaan mitalista."

Kertomukset ja puhetavat voivat muuttua vuosien kuluessa, mutta toisaalta ne seuraavat meitä ketjuina, jotka nousevat esiin, niin ettemme aina ymmärrä itse toistavamme jotakin menneestä nousevaa käsitystä tai kuvaa.

Lopuksi anekdoottina koululaisten ainekirjoituskilpailuun kirjoitetun itsenäisyyden juhla-aineen ydinkohdat vuodelta 1967 (Juhlavuoden itsenäisyysaineita 1968, 297). Valitettavasti aineen kirjoittaneen koululaisen nimeä ei ole kirjattu muistiin, mutta tekstistä päätellen asialla on ollut jokin 90-luvun kansallisen politiikan suuri nimi tai sitten nuori kirjoittaja on ollut itseään suurempien ajatusten kantajana:

Jos pääsisin päättämään Suomen kansan asioista pyrkisin lisäämään vientiä ja sijoittamaan suuria summia sen lisäämiseksi. Suomalaisia yrityksiä sijoittaisin ympäri maapalloa. Poliitikassa jatkaisin Paasikiven-Kekkonen linjaa. Pyrkisin liittämään Suomen EEC:hen. Ydinvoimala kysymyksessä olisin asian kannattajana ja möisin jätteen kylmästi Englannille enkä välittäisi kylmiä arvosteluja. Näin olisin saavuttanut itselleni diktatuuriaseman. Lähettäisin eduskunnan 10 vuoden lomalle ja yrittäisin korjata sen tekemät virheet. Saisin mahdollisesti samanlaista arvostelua kuin Kreikka, mutta en välittäisi siitä, tekisin kaiken vain Suomen kansan hyväksi.

Kirjallisuus:

- Alvesson, M. (1996)
Communication, Power and Organisation. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- Anderson, B. (1991)
Imagined Communities. Revised Edition. London: Verso.
- Bauman Z. (1996)
Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1971)
The Social Construction of Reality: a treatise in the sociology of knowledge. Harmondsworth: Penguin.
- Bhabba, H. (1994)
The Location of Culture. London: Routledge.
- Bird, S.E. & Dardenne, R.W. (1988)
Myth, Chronicle and Story. Exploring the Narrative Qualities of News. Teoksessa James W. Carey (toim.)
Media, Myths and Narratives. Television and the Press. Newbury Park: Sage.
- Bourdieu, P. (1991)
Language and Symbolic Power. Cambridge: Polity Press.
- Boureau, A. (1989)
Propositions pour une histoire restreinte des mentalités. Annales ESC (1989): 6.
- Clegg, S. (1993)
Narrative, Power and Social Theory. Teoksessa Mumby, Dennis K.(toim) Narrative and Social Control:
Critical Perspectives. Newbury Park: Sage.
- Collins, R. (1990)
Television: Policy and Culture. London: Unwin Hyman.
- Eliade, M. (1949/1992)
Ikkuisen paluun myytti. Kosmos ja Historia. Helsinki: Loki.
- Ferro, Marc (1988)
Cinema and History. Detroit: Wayne State University Press.
- Fisher, W. (1987)
Human Communication As Narration: Toward a Philosophy of Reason, Value and Action. Columbia:
University of South Carolina Press.
- Fiske, J., Hartley, J. (1987)
Bardic Television. Teoksessa Horace Newcomb (toim.) Television, The Critical View. New York:
Oxford University Press.
- Gellner, E. (1983)
Nations and Nationalism. Oxford: Basil Blackwell.
- Gellner, E. (1987)
Culture, Identity and Politics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grossberg, L. (1995)
Mielihyvän kytkennät. Risteilyjä populaarikulttuurissa. Tampere: Vastapaino.
- Hakosalo, H. (1994)
Jääkäriin mentaliteetti. Teoksessa Raimo Kinisjärvi, Tarmo Malmberg, Jukka Sihvonen (toim.) Elokuva ja
analyysi.
- Handler, R. (1994)
Is "Identity" a Useful Cross-Cultural Concept? Teoksessa John R. Gillis (1994) Commemorations.
The Politics of National Identity. Princeton: Princeton University Press.
- Hannertz, U. (1992)
The global ecumene as a network of networks. Teoksessa Adam Kuper (toim.) Conceptualising Society.
Lontoo: Routledge.
- Heidt, U. E. (1987)
Mass Media, Cultural Tradition and National identity. The Case of Singapore and its Television Programmes.
Saarbrücken: Verlag Breitenbach Publishers.
- Heiskanen, I. (1980)
Television ja kansankulttuurin kehitys Suomessa. Teoksessa Risto Sinkko (toim.) Televisio ja suomalainen.
Espoo: Weilin & Göös.
- Helsti, H. (1988)
Kulttuurin muutos ja televisio. Television ensimmäiset vuosikymmenet suomalaisten kokemina. Yleisradio,
Sarja B 9/1988.
- Hietala, V. (1991)
Tv-uutiset viihteenä ja populaarikulttuurina. Tiedotustutkimus 14(1991):1.
- Hobsbawn, E. (1992)
Introduction: Inventing Tradition. Cambridge: University Press.
- Jalonen, O.P. (1995)
Turvallisuus kompleksisessa Euroopassa. Teoksessa Huru, J., Jalonen, O.P. (toim.) Eurooppalaistuvan
Suomen turvallisuusshaasteet. Rauhana- ja konfliktintutkimuskeskus, tutkimuksia No. 72, 1995. Tampere:
Tampereen yliopisto.
- Kantola, A. (1997)
Suomalaisuuden siteet. Kansallisen yhteenkuuluvuuden ja hallinnan dramaturgia. Liseniaattityö. Helsingin
yliopisto, viestinnän laitos.
- Kivikuru, U. (1995)
New Forms of Cultural Identity in an African Society. Innovation 8(1995):4.
- Levo-Henriksson (1994)

- Eyes upon Wings. Culture in Finnish and US Television News. Oy Yleisradio Ab, Research Report 1/1994. Helsinki: Hakapaino.
- Lyotard, J.-F. (1985)
Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.
- Miller, P., Rose, N. (1989)
Poliittiset rationalisaatiot ja hallintatekniikat. *Politiikka* (1989):3.
- Morley, D. (1992)
Electronic communities and domestic rituals: cultural consumption and the production of European cultural identities. Teoksessa Skovmand, Michael, Schroder, Kim (toim.) *Media Cultures*. London: Routledge.
- Mumby, D. (1993)
Introduction: Narrative and Social Control. Teoksessa Mumby, Dennis K. (toim.) *Narrative and Social Control: Critical Perspectives*. Newbury Park: Sage.
- Möörä, T. (1996)
Media-agenan synty EU-journalismissa. Ullamaija Kivikuru (toim.) *Kansa euromylyssä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nokkala, A. (1995)
Suomen puolustuspolitiikka ja yhteisöllisyyden haaste. Teoksessa Huru, J., Jalonen, O.P. (toim.) *Eurooppalaistuvan Suomen turvallisuushaasteet. Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus, Tutkimuksia No. 72, 1995*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ridell, S. (1994)
Kaikki tiet vievät genreen. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 82/1994. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rosen, J. (1996)
Getting the Connections Right: Public Journalism and the Troubles in the Press. New York: Twentieth Century Fund Press.
- Rosma, J. (1984)
Johdatus elokuvadramaturgiaan. Teoksessa Rosma, J. & Co (toim.) *Elokuvadramaturgian salaisuudet. Suomen elokuvasäätiön julkaisusarja 1*. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.
- Salminen, E. (1996)
Vaikeneva valtiomahti. Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968-1991. Helsinki: Edita.
- Salokangas, R. (1996)
Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1926-1996. Helsinki: Yleisradio.
- Schlesinger, P. (1991)
Media, State and Nation. Political Violence and Collective Identities. London: Sage.
- Schwartz, B. (1990)
The reconstruction of Abraham Lincoln. Teoksessa Middleton, David, Edwards, Derek (toim.) *Collective Remembering*. London: Sage.
- Tonkin, E. (1990)
History and the myth of realism. Teoksessa Samuel, Raphael, Thompson, Paul (toim.): *The Myths We Live By*. London: Routledge.
- Traber, M. (1995)
Beyond Patriotism: Escaping from an Ideological Prison. *Javnosti/ The Public* 2(1995): 3.
- Tigerstedt, Christoffer (1990)
Omaelämäkertojen erillisteemojen analyysi. Mäkelä Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vihavainen, T. (1991)
Kansakunta räähmällään. Helsinki: Otava.
- Vilkko, A. (1990)
Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vähämäki, J. (1996)
Muistiinpanoja. Teoksessa Määttänen, Kirsti & Nevanlinna, Tuomas (toim.): *Muistikirja jälkien jäjillä. Tutkijaliiton julkaisusarja 80*. Helsinki: Like.
- Wilkins, A. (1983)
Organisational stories as symbols which control the organisation. Teoksessa Pondy, L., Frost, P., Morgan, G. and Dandridge, T. (toim.) *Organizational Symbolism*. Greenwich: JAI Press Inc.
- Witten, M. (1993)
Narrative and the Culture of Obedience at the Workplace. Teoksessa Mumby, D. (ed.) *Narrative and Social Control*. London: Sage.
- Ödeen, M. (1988)
Dramatisk berättande. Om konsten att strukturera ett drama. Stockholm: Carlsson.

Muut lähteet:

- Suomi 50 vuotta (1967) Yleisradion itsenäisyyden juhlaohjelmisto. Toimittajana Olavi Puusaari. Osat 1. Kukkiva maa 55'26, 2. Ennen tasavaltaa 65'00, 3. Jälkeen tasavallan 58'35, 4. Tasavallan tahdonsuunta 67'34, 5. Raja railona 82'46, 6. Toinen tasavalta 60'03. Helsinki: Oy Yleisradio Ab.
- Juhani Syvänen (1997) Suomi ei ollut kypsä pelaamaan mitalista. Helsingin Sanomat 8.5.1997.
- Juhlavuoden itsenäisyyssaineita (1968). Helsinki: WSOY.